

## ***HOCAMIZ PROF. DR. NECATİ ÖNER***

**Prof. Dr. Kenan GÜRSOY**

Şimdi şunu vurgulamak isterim: Bazı insanlar vardır ki onlardan söz etmek, onların hayatına dair bir değerlendirme yapmak demek aynı zamanda konuşanın kendi hayatından da bir şeyler söylemesi demektir. Çünkü sözünü ettiğimiz kişiler çoğunlukla unvanların, kürsülerin, derslerin ötesinde hayatın dönüm noktalarında sizi yanına çeken, yolunuzu açan kişilerdir. Onların verdiği feyz, kitaplardaki metinlerden çok daha derindir.

Necati Hoca'dan bahsederken ben de kendi hayatımdan kesitler vermek zorundayım. Çünkü onunla ilişkim, onun varlığı benim kapılarımı aralayan, yollarımı değiştiren bir zemindir. Bu zeminde hoca yalnızca öğretmen değil; bir muhit, bir rehber, bir abi olmuştur. Bu noktada bir isim anmak isterim: Değerli Mehmet Hocam. Kendisi doğrudan benim hocam değil; ama ağabeyimdir—eğer kabul ederlerse öyle sayıyorum. Necati Hoca'nın yakın çevresi bizim için aynı zamanda birer abi gibi oldu; Mehmet Hoca'yla yakın bir ilişki kurdum, onu çok sevdim ve yakından takip ettim. Bu yakınlık öğrencilik ilişkisi kadar, kardeşçe bir dayanışmayı da ifade eder. Doçentlik sınavından sonra ben de doktora sınavımı verdim. Jürimde Necati Hoca ile birlikte S. Hayri Bolay Hoca da vardı. Bu yakın çevrenin bize hem hoca hem abi olarak sahip çıkması, bugün hâlâ minnet duyduğum bir destek ağı oluşturdu.

Hocayla tanışmam şöyle oldu: Fransa'da öğrenciydim; liseyi bitirdikten sonra yurtdışına gittim, bir süre sonra Türkiye'ye dönüp doktora yapmak istedim. Ancak kiminle yapacağımı bilmiyordum; kim beni kabul ederdi? O dönemde (1975'lerden bahsediyorum) Türkiye'de hâkim olan entelektüel tavırla benim tarzım örtüşmüyordu. Benim yaklaşımım kuru bir kavramlar oyunu değil; inanç, his ve varoluşun içinde yer alan bir düşünceydi. Gelenekli bir aileden geliyordum ve o dönemin “kalıpları” bana pek uymuyordu. Böyle bir durumda Ankara'da hukuk felsefesi çevresinden, çok değerli bir hukuk felsefecisi olan Adnan Hoca aracılığıyla Necati Hoca ile tanıştırıldım. Bu tanışma benim akademik hayatımın dönüm noktalarından biri oldu.

Necati Öner Hoca'yla tanıştığımda, onun en belirgin özelliği herkesi hiçbir parantez açmadan, altını çizmeden, tırnak işareti koymadan kabullenmesiydi. Beni de öylece kabul etti. Hangi tarzda, hangi muhtevada bir felsefe yapmak

istiyorsam, o noktada bana yalnızca yardımcı olabileceği fikrini değil, güvenini de verdi. Hocaya duyduğum güven, aynı zamanda Türkiye'deki felsefe atmosferine duyduğum güvenle de bağlantılıdır. Daha sonra tanıdığım Mübahat Hoca ya da Nihat Hoca da bana kendi alanımda destek olabilirdi. Fakat bu yolculuğun başlangıcında yanımda olan ilk isim, hocamdı; Necati Hocam'dı.

Şahsiyet itibariyle son derece sağlam bir karakterdi. Çok iyi bir dinleyiciydi; dinleyerek yönlendirirdi. Telaşları, heyecanları, inançları vardı; o da bir kültürün, bir geleneğin içinden gelen bir insandı. Ama size elini uzattığında, o güvenle sağlam yürüyebiliyordunuz. “Ne yapmak istiyorsan yapabilirsin, ben arkadayım” mesajını sadece sözle değil, tavırla verirdi. Bu benim hayatımda çok önemlidir.

Bir dönem asistanlık kadrosu bulamamıştım. Erzurum'da felsefe bölümü açıldı ve orada asistan oldum. Jürimde yine Necati Hocam vardı. Bana bakarak, “Felsefe yolunda olmaktır sözü ne demektir, açıkla.” dedi. Bu soru bana eşlik etti; bütün bir felsefi değerlendirmelerimde, felsefeyi kendi hayatıma işlerken yol gösterici oldu. Bu sorunun üzerinde yıllarca düşündüm. İlginçtir, aynı dönemde Karl Jaspers'in ilk çeviri denemelerinden biri Mehmet Aydın Hoca tarafından yapılmıştı; bu da adeta bir tevafuktu. Hocanın felsefi ilgisini ve desteğini hep arkamızda hissettik. Gerçekleştirdiğimiz aşamalarda kapıları açar, daha hızlı yürümemizi sağlardı. Türk felsefe atmosferi içinde kabul edilmem bakımından bu benim için büyük bir şanstı.

Bugün hocayı hatıralarla anlatıyoruz. Ama aslında hocanın kişiliğini anlatırken, o dönemde Türkiye'de felsefenin durumunu da aktarmış oluyoruz. 1940'ların son yıllarında Mübahat Türker Küyel Hoca ve Necati Hoca aynı sınıfın öğrencileriydi. Onların hocaları arasında Nusret Hızır, Aydın Sayılı, Necati Akder vardı. Sosyoloji alanında Olivier Lacombe ders veriyordu. Muhtemelen onun etkisiyle de felsefeyi bir önceki dönemde okumuşlardı. İlk mezunlar değillerdi; çünkü 1946 hadiselerinde felsefe öğrencileri vardı. Ama mezun olduklarında henüz yirmili yaşlarında değil, daha olgun bir yaşta idiler. Cumhuriyet'in ilk fakültesi olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, adeta bir “medeniyet üniversitesi” gibi kurulmuştu. Ancak bu fakültede felsefenin kurulması daha sonraya rastlar. Yani kırklı yılların ortalarına denk gelir. Bu, felsefe için bir taçlandırma oldu. Felsefeyle birlikte psikoloji, sosyoloji ve pedagoji de gelişti. Mübahat Hoca ve Necati Hoca işte böyle bir atmosferin ve bölümün içinde yetiştiler.

İlk İslam düşüncesi araştırmalarından söz edildiğinde, bu alanda öne çıkan ilk kadınlardan biri olarak onun çok yakın dostu ve sınıf arkadaşı Mübahat Türker'i anmak isterim. Aynı zihniyetin içinde Necati Hoca da

İlahiyat Fakültesi'nde yer aldı. İlahiyat Fakültesi, 1950'lerden itibaren çok kıymetli felsefe hocalarına ev sahipliği yaptı. Hilmi Ziya Ülken ve Hamdi Ragıp Atademir ilk akla gelen isimlerdir. Bunun yanı sıra Mehmet Karasan tercümeleriyle tanındı; Neda Armaner psikolojiyi sahiplendi; Bedii Ziya Egemen, Burhan Toprak, Şükrü Ömer ve başkaları da fakültenin entelektüel zenginliğine katkıda bulundular.

Bütün bu isimler, orada bir felsefenin yalnızca “batıdan aktarılan” değil, aynı zamanda kendi medeniyetimiz adına işlenen bir zemin üzerinde gelişmesini sağladılar. Aynı şekilde sosyolojide Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, psikolojide Neda Armaner gibi isimler bu atmosferin parçalarıydı. Bugün aramızda bulunan hocalarımızdan Mehmet Aydın da o geleneğin içinde yeni yetişenlere yol açan, onların önünü açan bir isim oldu.

Necati Hoca ise Fransa'da “Mantığın Menşei Problemi” üzerine çalışmış ve bu eseriyle tanınmıştı. Ben bu çalışmayı gördüğümde şunu fark ettim: O yalnızca teknik bir mantıkçı değil, mantığın kültür ve ontoloji ile ilişkisini düşünen bir filozoftu. Bu çok doğru bir tespittir. Hocanın, daha ilk eserlerinden itibaren, mantığın arka planında kültürün rolünü göz önünde bulundurması onun derinliğini gösterir. Daha sonra “Felsefe Yolunda” gibi eserlerinde de özgürlük sorunundan başlayarak bu çizgiyi sürdürmüştür.

Kısacası, Necati Hoca kültürle bütünleşmiş bir mantık anlayışına sahipti. Onu salt bir teknik mantıkçı değil, kültüre dayalı bir filozof olarak görmek gerekir. Mesela biraz önce isimlerini andığımız hocalardan Aydın Sayılı, her ne kadar bir bilim tarihçisi olsa da, felsefecilerin yetişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Felsefeyi bilim tarihiyle birlikte düşünmeyi, bilim insanını bir tarih aktörü olarak kavramayı bize öğretmiştir. Bu da bir medeniyet tarihinin parçasıydı.

Necati Hoca da benzer şekilde mantığı sadece soyut kurallar olarak değil, bir medeniyetin kültürel derinliği içinde yorumlamıştır. Burada inanç ile felsefeyi karıştırmazdı. Onun ilgilendiği şey kültürün felsefi boyutuydu. Nasıl ki Sultanahmet'i, Süleymaniye'yi veya Ayasofya'yı anlatmak aynı zamanda sanat tarihinden söz etmekse, Necati Hoca için de mantığı ele almak kültürün ve medeniyetin tarihini de içine alıyordu.

Aydın Sayılı Hoca'yı anarken şunu belirtmek gerekir: O bir felsefeci değildi ama felsefecilerin yetişmesinde çok önemli bir rol oynadı. Felsefeyi ve bilim tarihini tarihin içinden nasıl alabileceğimizi, bilim insanını bir tarih aktörü olarak nasıl anlayabileceğimizi bize gösterdi. Onu yalnızca bir bilim tarihçisi değil, aynı zamanda bir medeniyet tarihçisi olarak da değerlendirmek gerekir.

Buradan Necati Hoca'ya dönersek, onun mantık anlayışı hiçbir zaman

inançla karışmadı. Mantığı İslamiyet'in veya bir dinî bakışın içine hapsetmedi; o, inanç değil kültür meselesiydi. Nasıl ki Sultanahmet'i, Süleymaniye'yi veya Ayasofya'yı anlatmak aynı zamanda sanat tarihinden bahsetmektir, Necati Hoca için de mantığı anlamak, kültürün ve medeniyetin tarihini kavramaktı. Sanat eserlerini değerlendirirken nasıl ki yalnızca inançla değil, kültürel bağlamla açıklama yaparız, Hoca da mantığı böyle, kültürün temeline yerleştiren bir bakış geliştirdi.

Türkiye'de felsefenin gelişiminde ilahiyatçılar, eğitimciler, hukukçular da rol oynadı. Özellikle Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bu anlamda öncüydü; 1960'ların sonunda kuruldu ve ilk dekanı Halide Topçuoğlu oldu. O da bir felsefeciydi. Eğitim felsefesi de felsefenin bir parçasıydı ve Necati Hoca bu alanların da felsefi bağlamda değerlendirilmesi gerektiğini vurgulardı. İlahiyat fakültelerindeki derslerde üretilen felsefi katkıların da dışarıda bırakılmaması gerektiğini özellikle belirtirdi.

Türkiye'de felsefe adına kendini tanıtan, bu alanda eser veren insanlar vardı. Fakat burada farklı tavırlar ortaya çıktı. Bunu kınamak için değil ama bir tercih olarak söylemek gerekir: Necati Hoca, Felsefe Derneği'ni kurarken yalnızca dar bir felsefeci zümreye değil, ilahiyat, eğitim, hukuk ve sosyoloji gibi alanlarda da felsefi çalışmalar yapan akademisyenlere kapı açtı. Yeter ki akademik tarzları olsun, eserleriyle o alanda tanınmış olsunlar.

1985'te Atatürk Kültür Merkezi'nin öncülüğünde, Aydın Sayılı Hoca ve Necati Hoca'nın katkılarıyla çok önemli bir uluslararası toplantı gerçekleştirildi: İlk İbn Sînâ, Fârâbî, Bîrûnî ve İbn Türk Sempozyumu. Bu, Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapıldı ve gerçekten bir dönüm noktasıydı. O zamana kadar yapılmış kongreler vardı ama bu, felsefe tarihini ve bilim tarihini birlikte ele alan ilk kapsamlı uluslararası çalışma oldu. Ardından bir yıl sonra, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi'nin işbirliğiyle, yine ilk defa felsefe, mantık ve bilim tarihi alanlarını bir araya getiren bir sempozyum düzenlendi. Daha önce Erzurum'da bazı felsefe toplantıları yapılmıştı, fakat Ankara'da gerçekleştirilen bu sempozyum üniversiteler arası nitelik taşıması bakımından bir ilkti.

1986 yılında, o sempozyumun ardından öğretim üyeleri bir dernek kurma arzusunu dile getirdiler. Daha sonra bu girişim 19 kişilik bir kurucular kuruluna dönüştü. İsimleri biraz önce zikredildi, hepsine teşekkür ediyoruz. Fakat o ilk adımın zihni yapısı aslında hocanın karakterinde zaten vardı: herkesi toparlayabilmek, bir muhit oluşturabilmek.

Hoca, akademik anlamda bir felsefe muhitinin kurulmasını istiyordu. Bu sadece İlahiyat Fakültesi ile sınırlı değildi, sadece Atatürk Üniversitesi'nde kurulan felsefe bölümüyle veya Atatürk Kültür Merkezi'nde üstlendiği

başkan yardımcılığıyla sınırlı değildi. O daha geniş çapta, Türkiye’de bir felsefe ortamı oluşturmak istiyordu. Bu ortam sadece akademik toplantılarla değil, aynı zamanda felsefeyi okuyan, ondan zevk alan, konuşan ve farklı mesleklerden insanlar tarafından da paylaşılmalıydı. Böylece felsefe bir kültür etkinliği haline gelecekti.

Necati Hoca bu yönüyle bir öncüdür. Herkesle felsefe konuşurdu; muhatapları sadece akademisyenler değildi. Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde ders verdi, emekliliğinden sonra farklı üniversitelerde de dersler verdi. Hatta Kırıkkale Üniversitesi’nde birlikte bir panel yaptığımızı hatırlıyorum; hocamız başkanlık etmişti. O, felsefe etkinliklerinin yalnızca akademik düzeyde değil, halka hitap eden toplantılar, paneller yoluyla da yayılmasını istiyordu.

Hocanın heyecanı buradaydı. Felsefenin çoğulluğunu kabul ediyor, farklı bakış açılarını destekliyordu. Tasavvuf üzerine konuştuğumuzda çoğu zaman “Ben bundan bir şey anlamıyorum” derdi, çünkü akılcı tarafı baskındı. Ama biz o konuları felsefi bir çerçevede anlattığımızda dikkatle dinler, bundan memnun olurdu. Yani kendisi anlamakta zorlandığını söylediği alanlarda bile, başkalarının gayretlerini destekler, onların önünü açardı. Bu, onun akademik bir muhit kurma çabasının yanında insani bir kucaklayışın da ifadesidir.

Hoca için önemli olan, felsefenin metodolojisi ve mantığıyla kültürle bütünleşmesiydi. Ama bunun sevgi çerçevesinde, insanı merkeze alarak yapılmasını da isterdi. Bence bu “muhit meselesi” onun şahsiyetinin en belirgin yönlerinden biriydi. Bizde fikirler ve zihniyetler üzerinden bir felsefe muhiti oluşmalıydı. Ama bu sadece entelektüel bir tartışma seviyesinde kalmamalı; edebiyat, şiir ve kültürün diğer alanlarıyla da ilişkiye girmeliydi.

Hocanın tavrı tam da buydu: ayırmadan, kucaklayarak, eleştirerek ama aynı zamanda şefkatle sahiplenerek bir muhit kurmak. Bu bir iddia değildi, bir ideoloji veya sistem kurma çabası değildi. Onun için bu doğal bir varoluş biçimiydi. Necati Hoca’nın en büyük miraslarından biri de budur.

